

'Kor' atzizkiaz
Bernard Oyharçabal

► **To cite this version:**

Bernard Oyharçabal. 'Kor' atzizkiaz. J.M. Makazaga

B. Oyharçabal (eds) - Euskaltzaindia / Académie de la langue basque, 1 (14 - 1), pp.357-383, 2003.
<artxibo-00000078>

HAL Id: artxibo-00000078

<https://artxiker.ccsd.cnrs.fr/artxibo-00000078>

Submitted on 8 Feb 2006

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

B. Oyharçabal

J-M. Makatzaga & B. Oyharçabal (eds.) *Euskal gramatika eta literaturari buruzko ikerketak XXI. mendearen atarian. Gramatika gaiak*, IKER 14-I, 2003, Euskaltzaindia, Bilbao, 357-383.

Kor atzizkiaz

Haren omenez egiten baita biltzar hau, has dezadan lantxo hau Lafittek bere *Grammaire basque* delakoan kor atzizkiaz erraten zuena gogoratu¹:

- beregaintasun lexikalik gabeko morfema da, eta zehazkiago atzizkia;
- aditzoinei lotzen zaie;
- izenondoak sortzen ditu;
- izenondo eratorriak oinarriko aditzaren erran-nahiari darraion joera edo jaugina adierazten du.

Lafittek eskaintzen dituen adibideak, *hauskor*, *ahanzkor*, eta *luzakor* dira.

Informazio hau –erran beharrik ote?– bere lau puntuetan zuzena da, eta haste-hastetik diogun ez dela gure hemengo asmoa haren auzitan jartzea, bai ordea, haren osatzea eta, ahal dugun neurrian behintzat, haren barnatzea ere, kontuan harturik geroztik eginikako lanak, hala nola, bereziki, Azkarate & Gràcia (1995) eta GCVA & al (2000: 484-489).

Horretarako lehenik, atzizki horretaz informazio orokor batzuk gogora ekarriko ditugu (§1), ondotik agerraraziko ditugu oinarriaren kategoriaren inguruan agertzen diren zalantza batzuk, aipatuz oroz gainetik erabide ohikoari ez darraizkion zenbait jokabide berezi, hala nola *ilezkor*, *baikor*, eta *aberekor* bezalako izenondoetan aurkitzen direnak (§2). Hirugarren parte batean, hasiko gara ohiko eratorretaren beraren azterketa egiten, oinarriari dagozkion muga sintaktiko edo semantikoak zein diren ikusiz. Lehenik, erakutsiko dugu *kor*-en bidez eratorri izenondoen oinarria aditzoina dela (*galkor*, *sarkor*), bestelako kasuak, guziz ere aditz lokuzioei dagozkienak, *kaltekor* eta *irrikor* bezalakoak, guztiz bakartuak izanik (§3). Ondotik, eratorbide nagusiko oinarriko aditzoin horien nolakotasuna mugatzera saiatuko gara, elementu morfosintaktikoak eta semantikoak kontuan harturik (§4). Gure azterketa argumentu bakarreko aditzetarik bi argumentuko aditzetara zabalduz, erakustera emanen dugu *kor*-en bidezko eratorriek tema eginkizuna lexikoian satura edo ase dezaketen aditzak (*ekarkor*, *ahazkor*, ...) izan ditzaketela oinarri (§5). Azkenik oinarriko

---

¹ Ikerlan honen azken idatzaldiaren finkatzeko baliatu ahal izan ditut J. A. Mujika, J. M. Makatzaga eta E. Perezek aurreko idatzaldi bati eginikako iruzkinak eta oharrak. Bestalde eskerrak eman nahi dizkiet inkesta denboran lagundu nauten lagunei eta bereziki, J. A. Adurizi, E. Arcochari, P. Charritoni, G. Duguineri, I. Etxebesteri, P. Goenagari.

aditzaren argumentu lokatiboa (§6) eta kausatiboa (§7) subjektutzat daukaten eratorpenak (*bero itokorra, gaitz hilkorra, ...*) aipatuko ditugu.

§1. Ezaugarri orokor batzuk eratorketa honetaz eta haren azterketaz.

Aspaldi du ezaguna dela *kor* atzizkia euskalaritzako tradizioan. Larramendik franko baliatu zuen bere hiztegi hirukoitza (1749) egiterakoan, neologismoen sortzeko, eta, gramatika lanetan, Harriet (1741: 472) eta Lécuseren (1826: 34, Harrieti jarraikiz) lanez geroztik bederen aipatua izan da, nahiz oinarrizko azterbideak, gero Lafittek berriz hartuko zituenak, Ithurryk (1895: 440) eman zituen. Hogeigarren mendeko morfologia ikerlanetan (Ühlenbeck 1909, Azkue 1925, Villasante 1974) ere aipatzen da, Larramendiganik heldu zen joera bati jarraikiz, maiz, *koi* atzizkiarekin batean. Azkarate & Gràcia (1995) eta CGVA & beste (2000: 484-489) izan dira azkenik *kor*-en bidezko eratorpena gaurko azterbideak baliatuz aurkeztu izan dituztenak.

Atzizkiaren forma zalantzazkoa da: Azkueren arabera *-or* da diakronian oinarrizko forma, zenbait hitzetan aurkitzen dena: *lotsor* (Oihenart, J. A. Mogel) edo *lotsaor* (J. J. Mogel), *errukior*, *izior* (Leizarraga). Halere, gehienetan *kor* formaren pean aurkeztua da atzizkia, *-k-* epentetikoa atzizkiaren parte bihurtu baita² (Azkue 1925: §210).

Atzizkiak azentua dakar zubereraz, Larrasketek bere hiztegian (1939) eraskustera ematen duen bezala: *áhatz vs ahazkór, íxilt vs ixilkór, khéxa vs khexakór, lérra vs lerrakór*, etab. Gauza bera dio Gavelek ere (Hualde 1997: 76). Azkuek (1925: § 210) ere ohar batean dio *auskor*, *aldakor* eta horrelakok ditonoak direla³. Halere, *k(h)oi* morfema ez bezala (ipar-ekialdeko euskalkietan hitz gisa ere erabil baitaiteke hau), *kor* atzizki gisa agertzen da beti eta orotan.

Hitz eratorriaren kategoriaz dudarik ez da: izenondo dira *kor* atzizkiaren bidez eratorri hitzak. Nahasmendu bakarra, salbuespen lexikal bat edo beste

---

² Herskaria aspiratua da zenbait lapurtar transkripzioetan: *minthor* (Etcheberri Ziburukoa, Gasteluçar, Hiribarren), *galkhor* (Larreguy, Chourio), *kaltekhor* (Larreguy). Batzuetan *-gor* aldaera ere agertzen da, *-l* baten ondotik bereziki, hala nola Gavelek bildu *hilgor* hitzean (1960: 315), edo Oihenartek eskaini *ahalgor* forman, non ez den hau *ahatge-or* baten emaitza, *ahalke-or* deribazioari legokiokeena (cf. Azkue, 1925:§210), eta ez *ahalke-kor* > *ahalkor* (haplologiaz) > *ahalgor* segida (kasu honetan aurrerakako ahostuntasun-asimilazioa azken urratsean gertaturik). Halere *l*-ren ondotik ere *kor* da nagusi *hilkor* edo *urrikalkor* bezalako hitzetan, eta halaxe da *n*-ren ondotik ere: *emankor*, *gizenkor*, *joankor*, ... bukaerako *-n* hori erortzen ez denean behintzat, hala gertatzen baita maiz mendebaleko testuetan: *emakor*, *eragikor*, *iraukor*, ... Badirudi, bestalde, zenbait lanetan (Harriet 1741, Azkue 1925, Villasante 1974) *-gor* aldaera nahasi dela *-gogor* formaren aldaerari dagokionarekin, *sinesgogor* hitzaren kasuan bereziki (halaber *egoskor*). Mitxelenak Villasanteri seinatu bezala (Villasante 1974: 104), bi morfema desberdin dira kasu horretan, kontrako esanahiak dituztelarik (*sineskor* vs *sinesgogor*, *egoskor* vs *egosgogor*).

³ *Bizkor*, hain zuzen, monotonoa izanik, dudak ditu Azkuek, *kor* atzizkiaren bidezko eratorri gisa azter ote daitekeen.

bazterrean utzirik⁴, Larramendiren hiztegian kausitzen dugu, eratorriak erdal izenen eta izenondoan baliokide gisa aurkezten baititu batzuetan, ez morfemarekin batean erabilia denean. Adibidez, *inflexibilidad*, *inflexible* formak, sarrera berean daude hiztegi hirukoitzean, euskal ordainak *tolesezkorra*, *biurrezkorra* izanik.

Izenondoek har ditzaketen atzizkiak ere onartzen dituzte *kor* atzizkiaren bidez sortu forma eratorriak, adibidez, *-tasun*, *-ki*, edo atzizki aditzegilea:

- (1) *sarkor* → *sarkor-ki*
→ *sarkor-tasun*
→ *sarkor-Ø(-tu)*

§2. Oinarriaren kategoriaren inguruko arazoak.

Aztergai dugun atzizkia emankorra dela erran daiteke, erran nahi baitu oinarria behar bezala aukeratuz gero eta oinarria ezagutuz gero, forma eratorria sekula entzun edo irakurri ez duten hiztunek ez dutela arazorik erabiltzeko (berek erranik edo, entzunik eta ulerturik), eta beren gramatika jakintzaren arabera iruditzen zaiela. Eman dezagun *zimurkor* hitza, segurenaz ere idazlan hau idatzi arte inork gutik entzun edo erabili ez duena, ongi eratua eta erran-nahi garbikoa da *zimurtu* aditza ezagutzen duenarentzat.

Hiztegietan hamarka zenbatzen dira *kor* atzizkia duten sarrerak: I. Sarasolaren *Euskal Hiztegian*, 150ez goiti dira, EEBSeko corpusean 250 baino gehiago, OEHan are gehiago.

Emankortasun hori, bizkitartean, zalantzarikoa ere da, zeren ohiko bideetarik kanpo eratu hitz ezezagunei edo 'ikasiei' buruz duda anitz erakusten baitute hiztun askok. Anitzek ez dute intuizio sendorik, eratorpen berriak egiterakoan atzizkiak izan ditzakeen baldintza sintaktikoez. Gisa horretan, atzizki hau biziki baliatu baitute hiztegiak eta idazleek ere, ez dituzte beti kontuan hartu atzizkiaren ohiko erabilpenari zetxezkion, baina, ez norma gisa, ez bestela ere, hala dirudi behintzat, beren hiztun senean argi ez zeuzkaten muga batzuk. Ondorioz, *kor* atzizkiak hiztunen hiztegi birtualean duen tokia ez da hain garbia, eta anitz dira hiztegiak bakarrik, edo idazle batek bakarrik

---

⁴ Horien artean aipagarrienak *jankor* eta *edankor* dira, nire ustez, zeren haien agerpena ezin azal baitaiteke izen baten ezabatzearen bidez; ikus Haranederren aipu hauek: *Ez da han ikhusten banitaterik, dosteta errhorik, yankor eta edankor sobraniazkorik [...] baizen.* (*Philotea*, 396) *Ibill gaitezen honestoki, [...] ez jankorretan eta hordikerietan* (Errom. 13, 13); ik. Mat. 23, 6 ere. Beste zenbait idazlanetan hitz eratorria izen gisa erabilia da, izenondo askok egin dezaketenantzora; ikus Ubillosen adibide hau: *ito ziran, Kutxan gorde ziran ez, beste bizikor guziak* (*Kristau berri-ekarlea*, 67. o.); edo halaber, Añibarroren aipu hau: *Baña etxean arerioak, naibageak, kontrakorrak, persegillak (...), zer egingo dau?* (*Gero-ren itzulpena*, 41-138). Erran behar da, haatik, gutitan agertzen direla horrelako izen erabilerak (erran nahi baitu izen ezabatu batek solas inguruan aurrekaririk ez izanik) *kor* atzizkia duten izenondoekin, eta ohiz kanpokoak direla.

erabilirikako mota horretako eratorri zalantzazkoak⁵. Horregatik hain zuzen nahi izan dut atzizki hau hurbilagotik aztertu, ea zerbait argi eman zitekeen eratorpen hauei zegozkien gramatikaz.

Hiztegietakoa sarrerei behako bat eman ondoan, ikusten da aski laster *kor*-en bidez eratorri izenondo guztiek ez dutela betetzen Lafittek emanikako oinarritzko baldintzatarik bat, hots haien oinarrian ez dela aditz bat aurkitzen. Hiru sailetan banatuko ditugu kasu hauek⁶:

- (2) – *ilezkor*-en eredukoak;
- *baikor*-en modukoak;
- *aberekor* bezalakoak.

2.1. Lehen saileko eratorriak arras guti dira hizkuntza bizian, eta direnak ere bakan erabiliak: *hilezkor* eta *hautsiezkor* baizik ez dut aurkitu Sarasolaren *Euskal hiztegian*, nahiz gisa horretako sarrerak anitz gehiago diren OEHan, hala nola *aseezkor*, *heziezkor*, ... Eratorbide hau berezia da. Badirudi haren iturburua Larramendi (1749) dela. Alabaina, honen hiztegi hirukoitzean horrelako andana bat kausi daiteke: *biurrezkor*, *tolesezkor* ‘inflexible’, *kupidezkor* ‘incompassivo’, *eziezkor*, *zebaezkor* ‘indomable’, *ilezkor* ‘immortal’, ...

Argi da erdarazko *in-* aurrizkia eta *-ible* / *-able* atzizkia ere batera itzuli beharrez eratu zituela Larramendik eratorri horiek. Euskal ordainak bilatzean, Larramendi aditzetik abiatzen bazen ere, ez zituen erdal eratorbideko urratsak ordena berean segitu euskaran, horren ondorioz arauetarik kanpo eratu baitzituen euskal hitzak. Ikus dezagun hori hurbilagotik.

Erdarazko eratorrietan lehenik izenondoa eratzen da, eta ondotik aurrizki negatiboa eransten, kategoria aldatu gabe orduan, aurrizkiekin gertatzen denaren arabera.

- (3a) *domar* > *domable* > *indomable*

---

⁵ Corpus batean, eratorpen jakin bati dagozkion formen artean agerraldi bakarrekoren proportzioa handia izatea, berez, emankortasunaren seinale izaten da (Pinker, 1999:127). Euskarazko corpusen kasuan, halere, gauzak nahasiago dira: alde batetik, corpus aski mugatuak baitira, eta, bestetik, eratorpeneko morfemak modu bortxatuan erabili izan baitira batzuetan (zenbait garaitan oroz gainetik). Horrela, EEBSeko corpusean *a* hasierako letra duten *kor*-en bidezko eratorriak 34 dira, eta haietarik 14 dira agerraldi bakarrekokoak: *aginkor*, *ahaidekor*, *ahaztekor*, *ahikor*, *aikerkor*, *aitzinkor*, *alaikor*, *aldekor*, *amakor*, *arikor*, *asmakor*, *aspirakor*, *atsalkor*, *aurrezkor*. Hain zuzen, zerrenda honetako hitz erdien aurrean gutienik zalantza handi baino handiagoak ditu ni bezalako hiztunak eratorpen horien arauen-araberakotasunaz (*aginkor*, *ahaidekor*, *ahaztekor*, *aldekor*, *amakor*, *aspirakor*, *atsalkor*, *aurrezkor*).

⁶ Bazterrean uzten ditut, nire ustez arrakasta guti izan duten *berekor* eta *geurekor* bezalako formak, izenlagun genitiboa oinarrian bide dutenak (ez haietarik eratorri aditzak) eta ohiko arauetarik kanpo eginak direnak. Halaber, Azkuek *Auñamendiko lorea*-n baliatu *eurezkor* forma ere ((*h*)*eurez* + *kor*).

Gutziz garrantzizkoa da ordena hau, zeren kontrako ordena onartzeak erran nahi bailuke, adibidez, *indomar aditza, badela gaztelaniaz. Ez da horrela, haatik, horrek mozten baitu handik harako eratorbidea:

(3b) *domar* > *indomar > *XXX

Larramendiren ordainetan, ordea, morfema negatiboa⁷ (*ez*) aditzaren atzean agertzen da lehenik, eta ondotik *kor* atzizkia: [[*il+ez*]*kor*]. Eratorbide horretan, bi arazo ditugu: i) *ilez, ez haren irudikorik⁸, ez dugu aurkitzen euskaran; ii) ez da ikusten zer kategoriatakoa izan daitekeen elkarketaz eginikako horrelako oinarria (ez, gisa oroz, aditza)⁹.

Esan gabe doa mota horretako eratorpenak, *kor* atzizkiaren ohiko arauetarik kanpokoak diren neurrian, ez direla sartzen gure hemengo azterbidean.

2.2. Bigarren saileko formak ere, guti dira: bospasei Sarasolaren hiztegian, haietan aditzondo bat edo zenbatzaile bat aurkitzen baitugu: *baikor*, *betikor*, *ezkor*, *kontrakor*, *orokor*. Hitz horietarik batzuk aldebat sartuak dira egungo euskal hiztegian, besteak bazterrean edo gelditurik.

Baikor, *ezkor* eta *orokor* dira egungo euskaran beren tokia egin dutenak. Lehen biak Azkuek (1905) eskaini zituen, zioenaren arabera Erronkarieratik ekarriarik¹⁰. *Orokor*, zenbatzaile batean oinarritua da itxuraz¹¹, segurenaz ere

⁷ Erdarak duen *in-* aurrizkiaren euskal ordaina (Larramendik proposatu hitzetan) morfema beregaina da: *ez*. Alderdi horretarik, elkarketa gisa aztertu behar lirateke (*h*)*ilez* edo (*h*)*eziez* bezalako formak.

⁸ Salbuespen bat edo beste izan daiteke menturaz, hala nola *jakinez*. Ohargarri da, halere, izenondoa dugula orduan (hala eratorrian nola oinarrian), ez aditza.

⁹ J. A. Mujikak oharrazten didanaz, eratormolde hau onartzen duen hitzuna bestelako azterketa batean oinarritzen bide da, aditzari *kor* atzizkiaren aldaera negatiboa lotuz: $\emptyset$ *hil* + [*ez+kor*]], eta pentsa daiteke, beraz, halakoa izan zela Larramendiren jokabidea ere. Hipotesi horrek azal dezake menturaz zergatik hitzun guztiek ez dituzten berdin gaitzesten eratorpen hauek. Molde horretan eginikako atzizki negatiborik ez dugu euskara arruntean, baina badaiteke hitzunik intuizio desberdinak dituzten halako atzizki konposatuen aitzinean. Horrela esplikatu daiteke, menturaz, gaitzespen maila desberdinak izatea hitzgunetan: *-ezkor* atzizkia ez duten hitzunik eratorbide erregularra aplikatuz *hilez bezalako forma agramatikalak aurkiturik, eratorbidea aldebat gaitzesten dute; aldiz, *-ezkor* atzizkia neurri batean (?) beretua duten hitzunik, *hil-ezkor* azterketa eginik, hobeki onartzen dute.

¹⁰ 1905eko hiztegian *baikor* sarreraren esanahia hau zen: "hombre que promete mucho, propenso a asentir", baina 1918ko sakelako hiztegian, geroztik nagusitu den adiera eskaintzen zuen Azkuek: "optimista". Lehen testu erabilera Azkuerena berarena da, *Euskal Esnalea* aldizkarian (1916), *optimista* adieran; ik. OEH. *Ezkor* sarrera, 1905eko hiztegi gehigarrian agertzen da OEHaren arabera. Halere, *Morfologia Vasca*-n (1925: 149) hauxe zioen Azkuek: *Aun no lo he oído del pueblo, pero el roncalés que dice baikor por optimista no estará lejos de valerse de este su correlativo*. *Euskal esnalea* (1916) aldizkarian erabili zuen Azkuek berak lehen aldikotz, *pesimista* adiera horretan. *Positibo* eta *negatibo* adierak anitzez berriagoak dira, eta arras agerraldi gutikoak. Gauza bera erran daiteke, 'apal, umil' adierarekin *ezkor* izenondoak izan dituen erabilpenez, Mitxelenaren idazkietarik bilduez; ikus OEH.

gurutzamendu baten ondoko moldaketa baten bidez sortua izan da, lehen agerraldietan, hogeigarren mendearen lehen partean, *orokar* forma baitugu¹², hots, *kor* atzizkiarekin deus ikustekorik ez dukeen forma bat.

Beste biak, *kontrakor* eta *betikor* ez dira arrakastatsua izan. Lehena, Añibarrok baliatu zuen, baina beste erabiltzailerik ez du izan geroztik OEHko testu corpusean¹³, eta bat bakarrik EEBBkoan. Bigarrena, Bera & Lopez Mendizabaleren (1916) ekarpena izan zen, irudiz, eta hogeigarren mendeko garai (1920-1970) eta inguru jakin batean (Lauaxeta, Orixe, Ibiñagabeitia) bereziki erabilia izan da testuetan.

Sail honetako eratorriak ohiko arauetarik kanpo eginak dira (salbuespen gisa tratatzen ditu halaber CGVA & besteek ere (2000)), nahiz atzizkiaren balio kategoriala (eta gisa batez alderdi semantikoa ere) zaindurik gelditzen diren haietan. Badaiteke, halere, proposamenezko hizberrigintzan baliagarri gelditzen den erabilera hau, hala nola erakustera ematen baitu hogeigarren mendeko *baikor*, *ezkor*, *orokor* bezalako eratorriek izan duten arrakastak.

2.3. Ohiko arauetarik kanpoko hirugarren eratorbidean oinarria izena da (*bihozkor*, *onurakor*). Azkuek (1925: 147), *-or* eta *-oi* bi atzizkiak aurkez aurk jarri zituelarik erakustera eman zuen oinarriak gehienetan desberdinak zirela; ez beti ordea:

- i) *oi se agrega solo a temas nominales* eta *denota simpatía, tendencia a un objeto*;
- ii) *or se une a temas verbales con preferencia, eta denota propensión a una acción, a la designada por el verbo que le sirve de tema.*

Azkuek zioenaz, beraz, *-oi* beti izenei lotzen bazitzaien, *-or* atzizkiak, aldiz, joera zuen aditzoinen aukeratzeko. Haatik, *con preferencia* erranez, aditzera ematen zuen besterik ere gerta zitekeela. Villasantek ere (1974: 104) ikusmolde hau berriz hartu zuen, gauzak gehiegi argitu gabe, baina *esnekor* bezalako adibide bat emanez bere zerrendetan.

---

¹¹ *Hirukor* ere gisa horretan egina, baina arrakasta txikiagoa izan du honek. Beovidek erabili zuen; ik. OEH. *Anizkor* ere kausitzen dugu oraingo zenbait testutan.

¹² Gurutzamenduak ekarri duen interpretazioaren berri zuzena ematen digu Villasantek (1974: 104) dioelarik: **Orokor** (y la variante **orokar**) parece provenir de **oro** + **kor** = *propenso al todo, universal*.

¹³ *Kontrakor* hitza, izenondo gisa erabilia (ikus, bestalde, 4. oharra), *Gero* obraren bizkaierazko itzulpenean bi aldiz agertzen da, 32 eta 53. buruetan, Axularren lanetik bide zuzen-zuzenetik hartua izan gabe: i) *izanic ain kontrakorrac amoreta ta gorrotoa*; ii) *Baña aldantza onetan dabiltzala, ez bacarrik ez jaquez arinduco penac, ezpada gueitu aldizca contracor onegaz*. EEBBko adibidean 'kontradiktorio' esan nahi du.

Hiztegietan edo testuetan ere so eginez gero, oinarrian izena duten mota horretako eratorriak aurkitzen dira. Horietan bi talde egin daitezke, oinarriko izena aditz baten edo aditz lokuzio baten osagaia denetz kontuan hartuz:

- lehenak: *erikor (eri(tu)); haserrekor (haserre(tu)); irrikor (irri egin); kaltekor (kalte egin); lotsor (lotsa(tu)); ...*
- besteak: *abegikor, bihozkor, onurakor, osasunkor, ...*

Lehenbizikoez geroxeago mintzatuko gara (§3.1.), erakustera emanaz haietan oinarria aditza dela. Bigarrenekoez, derragun gure ustez ez darraizkiola *kor* atzizkiaren ohiko erabideari. *Kor* atzizkia izenondo erlazionalen sortzeko erabilia da orduan. Tradizio zaharreko corpusetan guti dira horrelako eratorriak: *aragikor*¹⁴ (Ubillos, Guerrico), *eskuor*¹⁵, *manaiukor* eta *manukor*¹⁶ (Axular)

---

¹⁴ *Haragikor* hitzaren kasua doi bat nahasiago da, zeren baitirudi eratorbide estandarren araberakoa dela zenbait erabileratan ('haragizko' edo adierazteko, hots, 'haragitzen dena'), baina ez besteetan, non izena baituke oinarrian eta izenondo erlazionala sorrarazten baitu: *adiskidetasun zikiña, maitetasun aragikorra* (Añibarro, *Lora sorta spirituala*).

¹⁵ Azkuek (1925: 148) eskaintzen du 'manual' itzulirik. Adiera horretan izenondo erlazionala da dudarik gabe eratorria. Ordea, J. A. Moguelek egoera-predikatu erabilera ematen dio *eskuor* hitzari 'eskupean' edo adiera izanik, ez baita argi ea gure atzizkia agertzen den hartan egiazki: *gaisotuten garianian badagoz eskuor ta prest sei edo geijago mediku* (J. A. Moguel, *Confesiño ona*); ik. OEH.

¹⁶ Ez dut uste aditza den oinarrian. Formazko argumentuez kanpo (*manaiakor eta *manakor* behar baikenuke orduan), aditz horien argumentu egitura nekez ezkontzen da *kor*-en bidezko eratorpenaren ohiko jokabidearekin. Izan ere, oinarriko aditzaren objektua litzateke orduan izenondoaren subjektua, *erabilkor* izenondoaren eredura; cf. *infra* 39. oharra. Iduritzen zait Axularrek aski libroki erabili zuela *kor* atzizkia hitzen sortzeko: haren testuan *manukor* eta *manaiukor* bezalakoen ondoan, baditugu forman edo erran-nahian, bereziak diren *atsekabe-kor*, *etorkor*, eta *idurikor* izenondoak ere. Badirudi *atsekabe-kor* izenondoak izena duela oinarrian (*atsekabeztatu* zen, ez *atsekabetu*, aditz eratorriaren forma Axularrentzat; bestalde, pentsa daiteke oinarrian aditza izan balitz, marratxoa ez zukeela erabiliko), eta atzizkiak nolabaiteko balio kausatiboa du ('atsekabea dakarrena': *han gauza itsusien, izigarrien, nardagarrien eta atsekabe-korren begi-esteaz dolorezki penatuko baita*). *Etorkor* izenondoak, berriz, erabide iluna du. Oinarrian aditzoina du, baina ez da aise haren adiera aditzaren usaiako balioarekin lotzea (Pouvreauk hitza agertzen den perpausaren aipua eskaini zuen bere hiztegian, baina hitza itzuli gabe utzirik). Sarasolak, *Euskal Hiztegian*, honela mugatzen du hitza: 'inoren iritzietara erraz etortzen dena' (ondotikako beste erabilera batzuk eta beharbada *bat etorri* esapidea kontuan harturik). Zalantzakoa da mugatze hori Axularren erabilerari zuzenean ote darraion, Axularrek jainkoaz mintzaturik erabili baitzuen izenondoak (*pazientziatsu* izenondoarekin batean) eta ez baitirudi Axularren jainkoari dagokion horrelako mugadura (gogora dezagun, bestalde, *bat etorri* esapidea, ez dela agertzen ez Axularren lanean, ez lapurterako tradizioan). *Idurikor* izenondoak ere adiera markatua du ('méfiant, soupconneux', cf. OEH) forma eratorriak oinarriari kolore berezia erantsirik: *konzientzia gaixtoa (...)* *bethi da gogan behartsu, idurikor, gibel beldurti eta sosegu gabe, zeren nola bera baita gaixto, uste du ezen bertzeak ere hala direla* (§292). Ohartzekoa da eratorpen zuzena izanik (*iduritu* aditzetik abiatuz) halako denotazio berezia duela forma eratorriak. *Iduripena* hitza, adibidez, ez da molde berean agertzen literaturan (literaturako lehenbiziko agerraldiak geroztikakoak dira, Belapeyren katiximakoak). Halere, Pouvrearen hiztegian *iduripena* 'soupçon' itzulia da.

. Hemeretzigarren mendearren hondarrean eta hogeigarren mendean bereziki aurkitzen dira hegoaldeko idazle batzuen lanetan: *aberekor*, *biozkor*, *lurkor*, ... Iturzaeta izan zen bide hau bereziki bultzatu zuena. Asteteren ikasbidearen azalpenetan, besteak beste forma hauek erabili zituen (ondoan ematen dugu itzulpena):

- (4) *aberekor*: animal, bestial
aldekor: parcial, partial, partiel¹⁷
denporakor: temporal, temporel
dontzellakor: virginal, virginel
espiritukor: espiritual, spirituel
kristinaukor cristiano, chrétien
lurkor: terrenal, terrestre
sakramentukor: sacramental, sacramental
urikor: civil

Gisa horretako erabilerak, atzizkiaren ohiko erabileratik kanpo daude, bai oinarriaren kategoriari dagokionez, bai esanahiari dagokionez. Baldin, gorago, 2.1. puntuan, arras guti baziren aditzoina oinarrian ez zuten kasuak, oraingoan gehiago dira testu corpusetan aurkitzen direnak.

Zaila da argiki zehaztea zein diren euskal hiztegian egiazki sartu diren gisa horretako eratorriak, eta zein errorik egin gabe atarian gelditu direnak: *anaikor* adibidez, lehenbizikoen artean sar genezake, *izatekor* 'erraz edo maiz gertatzen dena' (Iturzaeta), *bakeor* (Azkue, 1925: 148) eta *heriotzakor* (Arana, Legaz), aldiz, errorik egin ez duten bigarrenen artean. Galdegin daiteke, menturaz, kontuan harturik gaurko euskal hiztun anitzek atzizki horren aurrean duten segurtamenik eza, ea molde horretako eratorri onartuak salbuespen lexikal gisa tratatzeko diren, ala adierazten ote duten emankortasun urriko eratorbide bat, proposamezko hizberrietan beharrez izenondo erlazionalen sortzeko baliagarri litzatekeena. Badirudi, gaurkotz bederen bazterturik gelditu direla *atseginkor*, *gizakor*, *lurkor*, *ohikor*, *zerukor* bezalako proposamenak, eta beraz ez duela arrakasta handirik izan jokabide honek, horrek ez baitu erran nahi, jada errana dugun bezala, molde horretako eratorri guztien kasua izan dela.

Dena den, azken mota honetako eratorriak, aurreko biak bezala, *kor* atzizkiari dagokion eratorbide ohikotik kanpokoa izanik, ez dugu hemendik aitzinako azterketan sartuko.

§3. Oinarriaren nolakotasuna.

---

¹⁷ Adiera batean, *aldekor* izenondoa *oso* izendoari kontrajartzen zaio: *osoak eta aldekorrak* (Iturzaeta); beste adieran, *-en aldeko, alderdikari* erran nahi du.

Eratorbide ohikoan, beraz, *kor* atzizkiak aditzak aukeratzen ditu. Komeni da, beraz, ikustea zer gisatan gertatzen den aukeratze hori; hots, zer aditz forma hautatzen duen atzizkiak, eta zer gisatan uztartzen den eratorria aditz horietako argumentuekin.

3.1. Euskal eratorbidean gertatzen ohi denaz, atzizkia lotzen zaion oinarria aditzoina da¹⁸, eta ez da aurkitzen oinarriari dagokion baldintza fonologikorik¹⁹. Beraz, bestelako baldintzak beteak direnean, hitz bakarreko aditzoin era guztiei lot dakieke atzizkia, ondoko adibideek erakusten duten bezala:

- (5a) *eror(i)* → *erorkor*
egon(∅) → *egonkor*
gal(du) → *galkor*
hauts(i) → *hauskor*
haz(i) → *hazkor*
hil(∅) → *hilkor*
igo(∅) → *igokor*
joan (∅) → *joankor*
sar(tu) → *sarkor*
urrikal(tu) → *urrikalkor*

Zenbait kasutan gauzak ez dira gorago eman adibideetan bezain argi:

- (5b) *ahalkor* < *ahalke* + *kor*
dardarakor < *dardara* + *kor*
gizenkor < *gizen* + *kor*
goibelkor < *goibel* + *kor*
haserrekor < *haserre* + *kor*
pozkor < *poz* + *kor*
samurkor < *samur* + *kor*
ustelkor < *ustel* + *kor*

Adibide horietan guztietan oinarriaren kategoria izena edo izenondoa dela pentsa daitekeen arren, badakigu itxura kontua dela kasu honetan. Izan ere, izenak eta izenondoak aditz eratorrien oinarri izan daitezke euskaraz, eratorratzizkia agerikoa izan gabe²⁰, eta hala da dudarik batere gabe (5b)ko izenondoetan. Izenondo horien egitura honelakoa da, beraz:

---

¹⁸ Erran gabe doa aditzoinaren kontu hau modu nahasiagoan agertzen dela Mendebaldeko testuetan, haietan aditzoina eta partizipio burutua forma berekoak baitira: *aztukor*, *berandukor*, edo *galdukor*, *ausikor*, *jausikor*, ... ere agertzen dira, beraz, hango idazlanetan.

¹⁹ Gertatzen baita euskalki batzuetan aditzoinaren bukaeran *-t* izatea (etimologikoa izanik gehienetan), zenbait idazlek idazten dute *-t* hori, ondotik herskaria hasten den atzizkia erantsirik ere: *berantkor*, *lotkor*, ...

²⁰ Eztabaida guti sortzen duen puntua da hau, eta, toki eskasez, ez ditut aipatzen horretarako eman daitezkeen argumentuak; ikus *garri* atzizkiaren kasuan, Artiagoitia 1995.

- (6) [[[*ahalge*]-Ø_A]-*kor*]_{IO}]
 [[[*ustel*]_{IO}]-Ø_A]-*kor*]_{IO}]

Beste kasu batzuetan dudak ditugu ea eratorria eratorbide ohikotik kanpo moldatu den egiazki. Horrela gertatzen da oinarrian aditz lokuzioetako izenak dituzten eratorrietan: *irri(kor)*, *ihes(kor)*, *kalte(kor)*,²¹ ... Dakigunaz, *garri* atzizkiarekin kontu bera agertzen da (Artiagoitia 1995). Atzizki hura ere aditsoinei lotzen zaie, baina kasu batzuetan [IZENA + *egin*] lokuzioetako izenei ere: *barregarri*, *negargarri*, *penagarri*.

Dena den, azpimarratzekoa da *kor* eta *garri* desberdinki jokatzeko direla aditz lokuzioak aukeratzekoan. *Garri* atzizkia, euskalkien arabera, aditz lokuzio osoari erantsirik ager daiteke, edo lokuzioko izenari berari josirik:

- (7a) *irrigarri* = *irri egingarri*
negargarri = *negar egingarri*
penagarri = *pena egingarri*

Hiru adibide horietan ikus dezakegu *garri* atzizkiaren bidez eratorri izenondoak bi forma dituela, bat zuzenean lokuzioko izenaren gainean moldatua, eta bestea lokuzioko aditzaren gainean eraikia (lokuzio osoa izanik oinarrian). Haatik, horrelako bikoiztasunik ez da aurkitzen *kor* atzizkiaren bidez moldatu eratorriekin²², hau ez baita aditz lokuzio osoen ondotik agertzen ahal:

- (7b) *kaltekor* vs *kalte eginkor
irrikor vs *irri eginkor
iheskor vs *ihes eginkor

Halaber, *irristatu* / *irrist egin*, *jauzi* / *jauzi egin*, edo *amestu* / *amets egin* bezalako bikoteak direnean, hitz bakarreko aditza baizik ez da aurkitzen *kor*-en bidezko eratorpenetan:

- (7c) *irristakor* vs *irrist eginkor
jauzkor vs *jauzi eginkor
ameskor vs *amets eginkor.

²¹ Iztuetak *laprastkor* (*laprast-korra* idatzirik) erabili zuen, iduriz *laprast egin* lokuzioko lehen osagaia izenondoaren oinarrian izanik. Oinarri horren kategoria izena bide da, baina *laprastean* eta *laprast egin* sintagmetarik aparte ez da aurkitzen *laprast* forma bera erabilirik.

²² Bi izenondo baizik ez ditut aurkitu OEhko testu corpusean: *usain eginkor* (Arrese, *Olerki berrizte*, 69), eta *utseginkor* (Orixe, *Qiton arrabarekin*, 'engainagarri' adieran, eta Inza, *Kristau ikasbidearen azalpena*, 'huts egin dezakeena' adieran). Euskarak hainbeste [IZEN + aditz] lokuzio izanik, adierazgarria da gisa horretako hitz gehiago ez izatea, eta direnak ere agerraldi urrikoak izateaz aparte, garai eta giro jakinekoak izatea. (*Atsegin* hitza, *atseginkor* eratorriaren oinarrian dena, bestelakoa da hartan bigarren osagaiak adiztasuna galdua baitu.)

(7a,b,c)ko zerrendetako izenondoaren oinarrian aditz kategoriako osagaia dugu. Ordea, *kor*-en bidezko eratorpenetan hitz bakarrekoa izan behar baita oinarria, aditzaren parte 'lexikala' dakarren izen inkorporatua soilik (*irri, kalte, ihes, ...*) agertzen da izenondoaren oinarrian bi hitzeko aditz lokuzioa denean. Badaiteke analogiaz-edo moldatu salbuespenako direla eratormolde horiek, zeren oso kopuru tikiari aurkitzen baitira, eta modu horretako beste lokuzioekin ez baitugu *kor*-en bidezko eratorririk aurkitzen: *eztulkor, *lokor, *negarkor, *oihukor, ...

Badirudi, beraz, salbuespenak salbuespen, *kor* atzizkiak hitz bakarreko aditzoinak aukeratzen dituela.

§4. *Kor* atzizkia onartzen duten aditz iragangaitzak.

Kor-en bidez moldatu izenondoek aditza baitute oinarrian, ikertu beharra da zer gisatan oinarriko aditzaren izaera sintaktikoak baldintza dezakeen eratorpena (ik. Azkarate & Gràcia 1995; GCVA & al, 2000: 484-489).

4.1. Artiagoitiak (1995), *garri* atzizkia azterturik dio argumentu biko morfemei lotzen zaiela, eta Azkarate & Gràciak (1995), bai eta GCVA & besteek (2000) ere, *kor* atzizkia ikerturik, diote gehienetan barneko argumentua duten oinarri monadikoak eskatzen dituela.

Azken irizpide hau abiapuntutzat hartuko dugu hemengo ikerketan ere, argumentu bakarreko oinarria duten eratorriak aztertuz lehenik.

Irudika dezagun zer gisaz hartzen duten *kor* buru duten izenondo horiek beren argumentua oinarriko aditzaren argumentu-egituratik:

$$(8a) \quad \begin{array}{cc} \text{aditza} & + & \text{kor} \\ | & & | \\ y_i & \rightarrow & y_i \end{array}$$

$$(8b) \quad \text{erori}(y_i) \rightarrow \text{erorkor}(y_i)^{23}$$

(8a)n *erori* aditzak argumentu bakarra du, argumentu hori mugimendu aditz baten tema delarik. Hura da izenondo eratorriaren subjektua:

$$(8c) \quad \text{Arbola honek hosto erorkorrek ditu}$$

Bi argumentu dituzten aditz iragankorrek, alderantziz, ez dute biderik ematen *kor* atzizkiak aukera ditzen.

$$(9a) \quad \text{irakur}(x_i, y_j) \rightarrow \text{*irakurkor}(y_j)$$

(9b) **Liburu hauek irakurkorak dira*

(9)an aipatzen den *irakurri* aditzak bidea libre uzten du kanpoko argumentuaren ezabatzeko, hala nola gertatzen baita pasibo inperersonaletan (9c):

(9c) *Liburu hauek aise irakurtzen dira*

(9c)ko aukerak izanik ere, *irakurkor 'aise irakurtzen dena' eratorria gaizki eratua da.

Bide beretik, alternantzia iragankorra duten NOR aditz inakusatiboak (*hil, galdu, usteldu, sartu, ...*) *kor* atzizkiaren oinarri direnean, izenondoa aditzaren forma iragangaitzari dagokio eta ez iragankorrari. Beha ondoko adibideei:

(10a) *Noizpait oro hilen gara* → *Oro hilkorak gara*

(10b) *Bizi penera kondenatuak dira* → #*Kondenatu hilkorak dira*

(11a) *Haren hitzak barna sartzten ziren gure baitan* → *Hitz sarkorak ziren*

(11b) *Tresna hauek erabiltzaileek aise sartzten dituzte behar den tokian* →
**Tresna sarkorak dira*

(10-11a,b)ko adibide pareetan ikus daiteke *kor* atzizkiak oinarriko aditza bere erabilera iragankorrean aukeratzen duelarik, eratorpena gaizki eratua dela. *Hilkor* eta *sarkor*, beraz, ezin erran daitezke norbaitek aise hil dezakeenaz edo norbaitek nonbait aise sar dezakeenaz, baina bai ordea, berez hiltzeko edo zerbaitetan sartzeko erraztasuna duenaz. Kontuan har bedi, (9c)n bezala, (11b)n ere, aditza kanpoko argumenturik gabe ager daitekeela joskeran (perpau inperersonala sortuz), baina halere eratorpena ezinezkoa dela.

Beraz, argumentu bakarreko NOR aditz inakusatiboak *kor*-en bidezko eratorbidean balia daitezke haien subjektua izanik izenondoaren subjektua ere. Ondotik (12) biltzen ditugu puntu honi dagozkion zenbait adibide:

(12) *Kor* atzizkiak aukera ditzakeen NOR-aditzak, argumentu subjektua izanik izenondoaren subjektua:

X aise ahalgetzen da → *X ahalkorra da*

X aise aldatzen da → *X aldakorra da*

X aise bekaizten da → *X bekaizkorra da*

X zuhaitza aise (fruituz) betetzen da → *X zuhaitza betekorra da*

X aise eritzen da → *X erikorra da*

---

²³ Hemengo errepresentzioetan y barneko argumentuari dagokio. Haren indizea baliatzen da izenondo eratorriaren argumentuarekin den erreferentziakidetasuna seinaltzeko.

X aise erortzen da → *X erorkorra da*
X ongi hazten da → *X hazkorra da*
X aise izitzen da → *X izior / izikorra da*
X aise mintzen da → *X minkorra da*
X aise usteltzen da → *X ustelkorra da*

Kontuan har bedi ez direla NOR-aditz guztiak on eratorbide honetan oinarri gisa agertzeko. Kotsidera ondoko zerrenda:

- (13) *askalkor
 *burlakor
 *jazarkor
 *jostakor
 *jokakor
 *mintzakor²⁴
 *solastakor
 *trufakor

(13)ko eratorrien ezaugarria da oinarriko aditzen subjektuak agente eginkizuna duela. Ikus daitekeenaz, semantikoki inergatiboak diren horrelako aditzekin eratorbidea moztua da, nahiz oinarriko aditza NOR-aditz iragangaitza den (iparraldeko erabilera nagusian bederen). Horrek erakustera ematen du *kor*-en bidez sortu izenondoari datxekion argumentu egitura eta aditzari dagokiona loturik badaude, atzikiaren argumentuak [-AGENTE] ezaugarria duela.

- (14) aditza + *kor*
 | |
 ARG_i x_i [-AGENTE]

Lotura hau adierazteko erranen dugu atzizkiak baldintzatzen duela oinarriko aditzetik hartzen duen argumentuaren ?-eginkizuna, agente-argumentuak baztertuz:

- (14) *mintza + *kor*
 | ?
 [+AGENTE]_i *x_i

Kontuan har bedi argumentuaren agentetasuna aldakorra duten zenbait aditzetan, alternantzia ere izan behar genukeela *kor*-en bidezko eratorbidean.

²⁴ *Mintzakor* izenondoa agertzen da OEHan. Guztiz bakartua da, ordea, OEHko testu corpusean bi agerraldi baizik ez baititu: *Pouvreau* behin erabili zuen eta *Alzagak* beste behin. *Mintzatu* NOR-aditza izanagatik, semantikoki aditz inergatiboa da eta haren subjektua agente gisa defini daiteke erabilera kanonikoetan. Azpimarratzekoa da, gisa guztiez, ditugun adibide berezi horietan izenondoaren subjektua ez dela gizakia: *Baitakite gizonaren flakotasuna gaizkira eroria, mintzakorra eta hitzetan erorkorra dela* (S. Pouvreau, *Iesusen Imitacionea*), *begi mintzakorrak* (Alzaga); ikus OEH. Iparraldeko *Imitazioaren* beste bi izulpenetan (Chourio, Léon) *mintzakor* ez da erabiltzen.

Badirudi horrela gertatzen dela. Har dezagun *joan* aditza. Haren argumentuak agente edo tema eginkizunak izan ditzake erabilera desberdinetan, ondoko adibideek erakusten duten bezala:

(15a) *Haur hori beti norabait joaten da*

(15b) *Denbora aitzina doa*

Lehen adibidean *joan* aditzaren subjektuak agente eginkizuna du, bigarrenean, aldiz, tema eginkizuna. Ikus dezakegu *kor*-en bidezko eratorpena bigarren kasuan baizik ezin obra daitekeela:

(16a) *joan + *kor* → **Haur hori joankorra da*²⁵
           | ?
       [+AGENTE]_i *X_i

(16b) *joan* + *kor* → *Denbora eta dirua joankorrek dira*
           | ?
       [TEMA]_i y_i

4.2. Euskarazko argumentu bakarreko aditzak NORK-aditzak ere izan baitaitezke batzuetan, ohargarria da NOR-aditzez erranek berdin balio dutela haientzat ere; hots, *kor*-en bidezko eratorpenari bidea zabal diezaiokete haien argumentua agente ez denean:

(17) *Kor*-en bidez sortu izenondoetan oinarri izan daitezkeen NORK-aditzak:

X-k distirutzen du → *X distirakorra da*
X kolak aise hartzen du → *X kola harkorra da*
X-k ihes egiteko joera du → *X iheskorra da*
X-k irauten du → *X iraunkorra da*
X-k aise irri egiten du → *X irrikorra da*²⁶
X-k kalte egiten du → *X kaltekorra*²⁷
X-k beti luzatzen du → *X luzakorra da*
X-k plazer egiten du → *X plazerkorra da*²⁸

²⁵ *Etorkor* izenondoa kontradibide gisa agertzen da. Axularrenganik datorren hitz horren estatutua ez da oso argia, izenondoak duen adieran ('besteekin errazki moldatzen dena') *etorri* ez baita mugimendu aditza; ik. 16 oharra.

²⁶ *Irrikor*, Oihenartek eskaini erretrauen bidez ezaguna da bereziki. Jadanik erran bezala, gisa bereko aditz lokuzioekin ez dugu parekorik aurkitzen : *negarkor, *lokor, *eztulkor, etab...). Bestalde oharrarazten dut *irrikor* eta *irrigarri* ez direla adiera berekoak. Lehenaren subjektua *irri egin* aditzaren subjektua da (esperientzorea edo), bigarrenaren subjektua *irri egin* aditzari aplikatzen zaion isileko eratorpen kausatibo baten subjektua (agente edo instrumentua).

²⁷ Badirudi *kaltekor* Iparraldekoa dela eta bereizketa dialektala dela *kaltegarri* izenondoarekin (azken hau Hegoaldean erabiltzen delarik); ikus OEHko datuak.

²⁸ *Plazerkor* forma dudazkoa edo ezinezkoa da niretzat eta galdatu diedan hiztunentzat. Aurkitzen da, halere, Larzabalen idazlan batean, subjektua instrumentua izanik: *Ohartuko gira bertzalde Chirritaren koblak, beren musika eta puntuez, zoin plazerkor diren beharrientzat*. (P. Larzabal, *Persulari aipatu bat: Chirrita*, 1958)

(17)ko aditzak iragangaitzak dira, objekturik ez dutenak, hots²⁹. Hala da zerrendan agertzen den *hartu* aditzaren kasuan ere. Izan ere, *hartu* aditza, *kola horrek laster hartzen du* bezalako perpaus batean edo xertatzean *ongi hartzen duten landareez* erraten denean, ez da aditz iragankorra (kolak edo landareek ezin dezakete zerbait har aipatzen dugun adiera berezian).

Izenondoaren oinarriaren argumentuaren agentetasuna dela-eta, NOR-aditzekin ikusirikako muga berak kausitzen ditugu NORK-aditzekin ere. Adibidez, *iheskor* izenondoa, *joankor* izenondoa bezala, ongi erabilia izanen da *ihes egin* aditzaren argumentua ez bada agentea:

(18) *Denbora iheskorra da* vs **Gaixtagin horiek iheskorrak dira*

Halaber *kaltekor* izenondoa ez daiteke erran agente batez, baina soilik instrumentu batez:

(19a) *Ohitura kaltekorrak* vs **Etsai kaltekorrak*

4.3. Gainera adibideetan ageri denaz, oinarrian duten aditzen subjektuez predikatzen dira *kor*-en bidez sortu izendondoak. Ohargarria da, halere, agentetasuna kanpoan utzirik, subjektu horiek eginkizun desberdinak dituztela. Sailkapen hau egin dezakegu mementoan:

(20) *Kor-en bidez eratorri izenondoetan oinarriko aditzen subjektuek dituzten ?-eginkizunak:*

- aldi edo mugimendu-aditz baten tema: *biratu, isuri, ihes egin, joan, lerratu, luzatu, sartu, iraun, itsaskor, ...*
- egoera-aldaketa baten tema: *eritu, gizendu, hautsi, hil, lehertu, mudatu, usteldu, zabaldu, zikindu, ...*
- egoera psikologiko bat adierazten duen aditz baten esperientzorea: *ahalketu, bekaiztu, beldurtu, haserretu, izutu, jelostu, samindu, ...*
- ekoizpen aditz baten instrumentua: *distiratu, kalte egin, ...*

Orain arte ikusiak laburbilduz, eta axaleko deskripzioan gelditurik, (21)eko hurbilketa jar dezagun:

(21) Lehen hurbilketa: *kor* atzizkiak argumentu bakarreko aditzak aukeratzen ditu; argumentu hura da izenondoaren subjektua, baldin eta agente ez bada.

---

²⁹ Horrela kontsideratzen ditugu, beraz, *ihes egin, irri egin* edo *kalte egin* bezalako aditz lokuzioak, lexikoian berean NORK-aditz inergatiboak bihur daitezkeenak izena inkorporatu ondoan.

§5. *Kor* atzizkia eta barneko argumentua lexikoian ase dezaketen bi argumentuko aditzak.

Orain artino ikusi argumentu bakarreko aditzek iturri aberatsena eta emankorrena eskaintzen badute ere *kor*-en bidez eratorri izenondoaren sortzeko, ezin erran daiteke aditz haietan mugatzen dela eratorbide hau. Beha ondoko adibideei:

(22a) *Arbola horrek anitz fruitu ekartzen du* → *Arbola ekarkorra da*

(22b) *Gauzak aise ahazten zaizkit* → *Ahazkorra naiz*

(22)ko adibideek erakustera ematen digute argumentu bakarreko aditzez kanpo ere sortzen dela eratorbide hau, eta ez dirudi kasu horietan salbuespen lexikal gisa aztertzeke ditugula izenondo eratorriak:

- (22a)n, aditza NORK-NOR erako aditz iragankorra da;
- (22b)n, aditza NOR-NORI erako psiko-aditza da (*psy-verb*);

Horrek (21)eko gure hurbilketa baztertzeraz bortsatzen ote gaitu? Edo behar ote ditugu bi atzizki bereizi, edo hiru berdin, (22)ko bi kasuak ez baditugu azterketa batean biltzen ahal? Erran gabe doa gramatikariak ezinbestean baizik ez duela jotzen holako soluzioetara, eta nahiago duela arau bakar baten pean ezarri morfema bakarrari dagokion eratorbidea, *kor1*; *kor2*, *kor3*, ... bereizten hasi gabe. Hain zuzen, horren egitera saiaturako gara hemen, erakustera emanez (22)ko eratorbideak (21)ko lehen hurbilketarekin bateragarri izan daitezkeela.

Ikus ditzagun bi kasuak bat bestearen ondotik.

5.1. Objektu kanonikoa lexikoian asetzen duten NOR-NORK aditzak.

(23) NORK-ZER erako aditzak, argumentu ergatiboa izanik izenondoaren subjektua:

X-k anitz adierazten du → *X adierazkorra da*³⁰

X arbolak anitz ekartzen du → *X ekarkorra da*

X-k anitz ematen du → *X emankorra da*

X-k anitz jasaten du (oldartu edo amore eman gabe) → *X jasankorra da*

X-k anitz pairatzen du (amore eman gabe) → *X pairakorra da*

X-k aise sentitzen du → *X sentikorra da*

X-k aise sinesten du → *X sineskorra da*

(23)ko adibideetan izenondoaren subjektua oinarriko aditzaren subjektu ergatiboa da, eta badirudi beste argumentu bat ere badela aditz horien

---

³⁰ *Adierazkor* izenondoak, Larramendik (1749) eskaintzen bazuen ere, agerraldi guti du OEHan, eta denak aski berriak. *Adierazgarri*-k anitzez gehiago badu Halere gaurko hiztegian sartua dela erran daiteke.

argumentu egituran, zeren, (17)koak ez bezala, berez aditz iragankorrak baitira hemengo aditzak: zerbait adierazten, ekartzen, ematen, jasaten, pairatzen, sinesten, ... da. Iduri luke beraz, (21)eko hurbilketaren eta lehen erran dugunaren kontra doazela adibide horiek, eta aditz iragankorrak ere aukera ditzakeela *kor* atzizkiak.

Bizkitartean, badaiteke itxurazkoa baizik ez den kontraesan hau, eta horretara doa hain zuzen hemen aurkeztuko dudan azterbidea, horretarako (23)ko eratorpenetan oinarriko aditza argumentu bakarrekoa dela argumentatuz (objekturik gabekoa, hots). Rizzik (1986) proposatzen du Proiekzio Printzipioa aplikatzen dela lexikalki asegabe gelditzen diren ?-eginkizunekin. Ikuspegi horretan, *John ate* -- edo *I know* -- bezalako perpausen aztertzeke, adibidez, kontsideratuko du ez dela joskeran kategoria isilik, baina barneko argumentuaren ?-eginkizuna lexikoian asega dela, hitz batean, objektu kanoniko edo prototipikoari dagokion ?-eginkizuna lexikoian gauzatua dela. Azterbide hau ontzat emanez, *kor* atzizkiaren eratorpena lexikoigintzaren maila horretan obratzen dela erranen dugu. (24)ean agerrarazten dugu nola den oinarriko aditza aztergai dugun eratorpenean:

(24) [y-]ekarri (x)

Kor atzizkiak objektu kanonikoa lexikoian aserik daukaten aditzak aukera baditzake, horrela azal daiteke (23)ko zerrenda. Azalpen horren alde mintzatzen da datu hau: *kor* atzizkia duten (23)ko izenondoak ezin ager daitezke ondoan objektu bat dutela. (25)ean ikusten dugu *arbola fruitukorra*³¹ sintagmaren sinonimotzat jo daitezkeen hiru molde hauetan bat gaizki egina dela:

(25a) *arbola fruitu ekarlea*

(25b) *arbola ekarkorra*

(25c) **arbola fruitu ekarkorra*

Ekarle eta *ekarkor* eratorriek *ekarri* aditza dute oinarrian, eta haien subjektua oinarriko aditzaren NORK argumentuaz predikatua da. Lehenbizikoa bakarrik ager daiteke ondoan aditzaren objektua duela: (25a) ongi eratua da, ez, ordea, (25c), nahiz *arbola ekarkorra* fruitu ekartzen duenari erraten zaion. Puntu hori ongi esplikatzen da baldin eratorketa obratzerakoan eratorpenaren oinarriko aditzak argumentu objektiboa lexikoian gauzatua badu.

Horago, 4.2. puntuan, ikusi bezala, argumentuaren ?-eginkizuna (23)ko aditzetan, esperientzorea (*jasan*, *sentitu*, *sinetsi*, ...) edo instrumentua

---

³¹ Etxeberri Sarakoak *arbola fruitukorra* itzuli zuen Haserako (1, 12) *lignum pomiferum*: *arbola fruitukorra, bere muetaren eredura fruitua ekhartzen duena* (Etxeberri Sarakoa, *Obras vascongadas / Lan osoa*, 90). Kasu honetan *fruitutu* aditza, itxura guztien arabera ongi eratua, dukegu oinarrian. Halere, aditz honen lekukotasunik ez dut aurkitu OEHan.

(*adierazi, ekarri, eman,...*) da; baina ezin izan daiteke agentea³². Adibidez, *emankor* ezin erran daiteke eskuzabala den norbaitez, eta, halaber, *sineskor* eta *sinestedun* ez dira sinonimo, *sineskor* denari nahi gabeko sinestea baitagokio³³.

Ikus dezagun orain NOR-NORI psiko-aditzen kasua³⁴.

5.2. Objektu kanonikoa lexikoian asetzen duten NOR-NORI psiko-aditzak.

NOR-NORI psiko-aditzak argumentu bikoak dira. Gutxi dira euskaraz, baina ditugunetan badirudi zenbaitek bederen *kor* atzizkiak aukera ditzaketela. Ikus adibide hauek:

- (26) NOR-NORI erako psiko-aditzetarik sortu *kor*-en bidezko izenondoak (argumentu datiboa izanik izenondo eratorriaren subjektua):
X-ri gauzak aise ahazten zaizkio → *X ahazkorra da*³⁵
X-ri gauzak aise gaitzitzen zaizkio → *X gaitzikorra da*³⁶
X-ri jendea aise urrikaltzen zaio → *X urrikalkorra da*

(26)ko adibideak ere, iduriz, (21)eko hurbilketaren aurka doaz, haietan aditzak bi argumentu baititu. Bizkitartean, kasu honetan ere, ikustekoa da ea bestelako azalpenik ez ote dakioken eman azterketari.

Psiko-aditzen azterketan onartzen da argumentu datiboa argumentu absolutiboa baino gorago dela. (Belletti & Rizzi 1988, Artiagoitia 1995),

---

³² Badira, bereziki hogeigarren mendeko testuetan, *erailkor* edo *galdekor* bezalako adibideak, franko bakartuak, kontradibide diruditenak, zeren subjektu agentiboa eskatzen baitute. Azpimarratzekoa da, halere, diren adibideetan bizigabe bat dela izenondoaren subjektua (ez, beraz, agente bat). Horrela, *Joanak joan* nobelan Etxaidek *erailkor* erabiltzen du elurraz ari dela 'erailtzen duena' errateko: *negu latzaren elurrezko maindire erailkorra*. Mirandek ere *galdekor* erabiltzen du behin *Haur besoetakoa* nobelan 'galdetzen duena' edo errateko, *poz* izena izanik subjektua: *Haurra beste zerbaite entzun haiduru zatekeen eta haren aurpegian agertu zen poz galdekorrak alde egin zuen*. Orduan, §7an aipatzen dugun *hilkor2*, *galkor2* izenondoaren ereduak aurkitzen dugu.

³³ Araitik kanpo gelditzen da gisa horretan arras bakaturik agertzen den *ulerkor* izenondoa, Azkuek erabili adieran: *ikasle antsiduna, arretatsua ta ulerkorra, adimen zorrotzekoa* (*Ardi galdua*, 30), non ez den subjektua kasu horretan esperientzoretzat hartzen.

³⁴ Ez ditut aipatzen NOR-NORK erako psiko-aditzak, *preoccupare* motakoak. Gehienetan euskaraz, NOR-aditz gisa ere agertzen baitira *heldurtu, ikaratu, alegeratu, poztu, tristetu*, etab...). Badira, halere, kasu batzuk, horrelakoak ez direnak: *kilikor* izenondoaren oinarrian, adibidez, *kilikatu* aditza dateke. Aditzean NOR argumentu gisa agertzen den argumentu esperientzorea da izenondoaren subjektua, eta NORK argumentu gisa agertzen den tema eginkizuna lexikoian asean: [y-]*kilikatu* (x) [_{xesper} → ABS].

³⁵ *Ahantzi* aditzaren erregimena aldakorra da (*ahantzi dut, ahantzi zait, ahantzi naiz hartaz*). Badirudi erregimen bakarra duten euskalkietan, izan dadin hura bata edo bestea, izenondoak berdin era daitezkeela *kor*-en bidez.

³⁶ ZER-NORI jokabidea maizkoena da *gaitzitu* edo *urrikaldu* aditzen kasuan, baina NOR (-ZERTAZ) moduan ere agertzen dira batzuetan aditz hauek, esperientzorea absolutiboan izanik: *Jainkoa urrikalduko da zutaz; Hori entzutean, lagunak gaitzitu ziren*). Eratorpena bi bideetarik eman daiteke.

lehenbizikoak, esperientzore eginkizuna duela, eta bigarrenak, tema eginkizuna.

(27b) *ahaztu* (x, y)

Kasu honetan ere, ordea, barneko argumentuaren ?-eginkizuna lexikoian asetzen bada, asegabeko argumentu bakarra duela ager daiteke aztertzen dugun eratorpenean:

(27b) [*y*-]*ahaztu* (x) { $x_{\text{esper}} \rightarrow \text{DAT}$ }

Dakigunaz, *ahaztu* / *ahantzi* aditza NOR-NORK aditz gisa erabiltzen baita ekialdeko euskalkietan, paralelotasun osoa genuke puntu horretan:

(27c) [*y*-]*ahantzi* (x) { $x_{\text{esper}} \rightarrow \text{ERG}$ }

Lexikoian gerta daitekeen argumentu-asetzea lexikalki mugatua da, aditz guztiek ez baitute ezaugarri hau. NOR-NORI psiko-aditzen kasuan, adibidez, *gustatu* aditzak ez du. Konpara ditzagun ondoko perpausak, non tema-argumentua lexikalki ase baita:

(27d) **Zahartzean gaztean baino aiseago gustatzen zaigu*

(27e) *Zahartzean gaztean baino aiseago ahazten zaigu*

Ikus daitekeenaz, kontraste garbia da (27)ko bi adibideen artean. (27e) gaizki moldatua da *gustatu* aditzak eskatzen baitu tema-argumentuari dagokion DP bat³⁷. (27f), aldiz, ongi eratua da, aditz horrek onartzen baitu tema eginkizuna lexikoian ase izan dadin. Igurika zitekeen bezala, *kor*-en bidez ezin erator daiteke izenondorik lehenbiziko aditzetik, bai ordea, bigarrenetik:

(28) *gustakor vs *ahazkor*

§6. Izenondoaren subjektua argumentu lokatiboa denean.

Orain artino ikusi ditugun kasu guztietan, *kor*-en bidez sortu izenondoaren subjektua oinarriko aditzaren argumentu subjektuari zegokion. ?-eginkizun desberdinak izan zitezkeen subjektu horrek, baina beti aditzaren argumentu subjektuari zegokion. Bada, halere, eskema orokor honetarik kanpo agertzen den kasu bat. Ikus ondoko adibideak:

---

³⁷ *Iruditu* aditzaren kasua ere horrelakoa da: **Gaztean aiseago iruditzen zaigu*. Gure azterketaren arabera, beraz, *irudikor* izenondoa ez litzateke iruditu NOR-NORI aditzetik era erregularrean sortua. Izenondo honen erabilera nagusiaren lehen agerpenaz, ikus 15. oharra. Hitza irakurketen bidez ikasirik aurretik ezagutzen ez zuten hiztunek ez didate onartu inkestan Axularrek eman adieran (bai, ordea, zenbaitek, ‘irudimena bizia duena’ adieran, baina orduan ez dirudi *iruditu* psiko-aditza deka eratorpenaren oinarrian).

(29) *Bide hau lerrakorra da*

Adibide honetan *lerrakor* izenondoaren subjektua *bide hau* da. Ohartzekoa da ezin ager daitekeela oinarriko aditzaren subjektu gisa:

(30) **Bidea lerratzen da*

Nola azal horrelako datua gure azterketaren barnean? Gogora heldu den azalpena lehen aipatu dugunaren arabera da: aditz horietan ere tema eginkizuna lexikoian ase litzateke, eta horrelakoetan aditzak argumentu lokatiboa duela onartuz, hura litzateke izenondoaren subjektua:

(31a) *Hemen pro^{esp1} aise lerratzen da*

(31b) [y-]lerratu (z) {z → LOK}

(31a) *lerratu* aditzaren tema-argumentua lexikoian ase da, eta ez da agertzen joskera mailan; (perpausaren subjektua izenorde isil espletiboa da; cf. Ortiz de Urbina (1989:195), Oyharçabal (1989)). (31b)n hori erakusten dugu, aditzarekin batean lokatiboa argumentu gisa agerrarazirik.

Dudazkoa da, halere, *lerratu* bezalako aditzekin DS lokatiboa argumentu bati dagokion egiazki. Bestalde, ohartzekoa da aditz hartaz kanpo eta honen sinonimoz kanpo (*labaindu, irristatu, ...*), nekez egin daitezkeela horrelako eratorpenak:

(32a) ??*Eskailera hauek erorkorrak dira* (= eskailera horietan aise erortzen da)

(32b) **Langela hau zikinkorra da* (= langela horretan aise zikintzen da)

(32c) **Toki leizetsu horiek hilkorrek dira* (= toki leizetsu horietan aise hiltzen da)

Gaizki eratuak badira (32)ko adibideak, eta hiztun gehienentzat hala dela iduri du, horrek erakustera ematen du normalean DS lokatiboak ez direla *kor*-en bidezko eratorpenetan argumentu gisa agertzen ahal. Beharbada, *lerrakor, irristakor, labainkor* moduko eratorpenak, salbuespen lexikal gisa kontsidera daitezke³⁸.

Azterketa honen ondotik (21)eko hurbilketa doi bat zuzentzen dugu:

(33) Bigarren hurbilketa: *kor*-en bidez eratorri izenondoak asegabeko argumentu bakarra duten aditzen subjektuez predikatzen dira, [+agente] direnak baztertuz.

---

³⁸ Frantsesez *glissant* izenondoa lerratzea gertatzen den tokiaz erran daiteke. Haatik, euskaran ez bezala, aditzaren subjektua gisa ere ager daiteke eginkizun lokatiboa duen argumentua: *la route glisse*.

§7. Atzizkiaren balio kausatiboa³⁹.

Kontsidera ditzagun adibide hauek, hiztun zenbaitentzat, ez denentzat haatik, ongi eratuak direnak:

(34a) *Ideia honek galduko zaituzte* → *Ideia galkorrak dira*

(34b) *Pozoi horrek hil dezake* → *Pozoi hilkorra da*

(34c) *Eritasun horrek kutsatuko zaitu* → *Eritasun kutsakorra da*

(34d) *Bero horrek itotzen gaitu* → *Bero itokorra da.*

Adibide horietan *kor*-en bidez eratorri izenondo kausatiboak kausitzen ditugu. *Ideia galkorra* ez da (edo ez du zertan izan) berez galtzen den ideia bat, bai, ordea, jendea galbidera daraman bat. Ez da dudarik aurreko kasuetakoa baino markatuagoa dela eratorbide hau, baina hor dugu, aspaldiko testuetan erabilia zenbaitetan, *galkor* izenondoaren kasuan bezala, eta oraindik ere hiztun batzuentzat baliagarri eta emankor.

Eratorbide hau ere barneko argumentuaren lexikoi mailako asetzeari darraio, *ekarkor* eta *emankor* bezala. Bada bizkitartean alde nabarmen bat: (34)eko adibideetako *kor*-en bidez eratorri izenondoetan, oinarriko aditzak NOR eta NOR-NORK aldaerak ditu, ez baita hala gertatzen (23)ko aditzekin. Azken ezaugarri honengatik anbiguo gertatzen da batzuetan zenbait izenondo, irakurketa kausatiboa eta inakusatiboaren artean: *galkor*, adibidez, berez galtzen denaz erran daiteke, edo galbidera daramanaz, orduan *galgarri* izenondoaren sinonimo delarik⁴⁰. Anbiguitatea den kasuetan 1 zenbakia (*galkor1*) erabiliko dugu oinaditzak adierazten duen aldaketaren temaz erraten den izenondoaren seinalatzeke, eta 2 zenbakia (*galkor2*) aldaketaren eragileari dagokionaren adierazteke.

Gisa horretako eratorketen estatutua ez da garbia, ez baitituzte hiztun guztiek berdin onartzen, eta onartzen direnean ere, forma batzuk besteak baino errazkiago egiten baitira. Adibidez, *galkor2* izenondoaren balio kausatiboa

---

³⁹ Ez ditut aipatzen testuan oinarriko aditzaren objektuaz predikatzen diren izenondoak, hala nola *erabilkor* ‘maneable, maniable’, *ikuskor* ‘visible’, *jankor* ‘comestible’, *edankor* ‘potable’, ... Eratorri horiek predikatzen dira oinarriko aditzaren objektuaz eta, beraz, urruntzen dira testuan azaldu dugun jokabidetik. Haien estatutua oso dudazkoa baita hiztun askorentzat, badirudi oraindik salbuespen lexikal gisa tratatzekoak direla (*jankor* eta *edankor* izenondoak agerraldi bakarrekoak dira OEHaren arabera, eta *ikuskor* bikoia). Sarasolaren *Euskal Hiztegian*, *erabilkor* baizik ez da kausitzen eta bihi bat ere ez Euskaltzaindiaren *Hiztegi batuan* (*ikuskor* agertzen da, baina haren orde *ikusgai* erabiltzeko gomendatzeko da). Haietaz lekora kausitzen ditugun molde horretako eratorriak arras guti dira eta usatu gabeak. Halere, erran behar dut nire inkestetan *eginkor* ‘egin daitekeena’, *errankor* ‘erran daitekeena’, ... onartu didatela Iparraldeko zenbait hiztunek.

⁴⁰ Interesanta litzateke ikustea zer gisaz *kor* eta *garri* atzizkiak, gehienetan elkarren kanporagarri direnak, lehian gertatzen diren kasu honetan (halaber *kaltekor*, *distirakor*, ...). Toki eskasez beste idazlan baterako utziko dut azterketa hau.

tradiziokoa da (bestearen ondoan) OEHan ikus daitekeen bezala, eta aiseago onesten dute askok *itokor2* baino (OEHan aurkitzen ez dena).

Erabilera honi datxezkion baldintzetan bi azpimarratzekoak dira:

- i) subjektua ez daiteke agentea izan: horrela, *hilkor2* ez daiteke jende hiltzaile batez erran;
- ii) adierazi gabeko objektua biziduna izan behar da: horrela, *hauskor* izenondoa ez da anbiguo eta ez du interpretazio kausatiborik izaten ahal, jendea ez baita hausten.

Alderdi horretarik, ez da arras egia balio kausatiboa duten *kor*-en bidezko izenondoak eta *garri*-ren bidezko eratorriak sinonimoak direla, zeren lehen baldintza lehenbizikoei ere aplikatzen bazaie (Artiagoitia 1995), ez baitzaie bigarrena egiten: *betegarri* izen / izenondoa edozein gauza bete dezakeenaz erran daiteke, ez ordea *betekor2*, hau, izatekotz, atsegin batez edo janari batez erranen baita, testuinguru horretan oinarriko aditzaren tema-argumentua jendea izanik. Hitz batean *garri*-ren bidez eratorri izenondoak beti ordezkia ditzake balio kausatiboa duten *kor*-en bidez sortuak, baina ez alderantziz. Horregatik segurenaz ere hiztegi arau-emaileek lehenbizikoei ematen diete lehenotasuna, sinonimotasuna gertatzen denean (ik. Sarasolaren *Euskal Hiztegia*).

§8. Ondorioak.

Azterketa hau laburbildurik, ondorio hauetara heltzen gara:

1. *kor* morfema izenondoak sortzen dituen atzizki emankorra da;
2. Euskalaritzako tradizioaren goiti-beheitietan jokabide bat baino gehiago agertu da haren bidezko eratorpenetan, batzuk ohiko araez kanpoko zirenak, bai oinarriaren kategoriaren aldetik, bai oinarri horri dagozkion bestelako ezaugarrien aldetik; horien berri ematera saiatu gara, ohiko arauen araberrako eratorpenak eta besteak elkarretarik bereiziz.
3. Salbuespen lexikal bat edo beste bazterrean utzirik, atzizkiak hitz bakarreko aditzoinak aukeratzen ditu oinarritzat; [X + *egin*] bezalako lokuzioak ez dira oinarri gertatzen beraz (*irristakor* vs **irrist eginkor*), eta haietako izena ere ez (**lokor*, **eztulkor*); kontrako adibideak (*kaltekor*, *iheskor*, *irrikor*) eskuaren erien gainean kontatu daitezkeen salbuespen lexikal gisa agertzen dira.
4. Atzizkiak aukeratzen dituen aditzak NOR-aditz iragangaitzak dira eratorbide arrunt, emankorrean, bereziki mugimendu eta egoera-aldaketa adierazten duten aditz inakusatiboak. Gutxiago diren NORK-aditz iragangaitzak ere gerta daitezke eratorri horien oinarrian (*berandu*,

distiratu, iraun, ...). Edonola ere izenondoa predikatzen den izenaren ?-eginkizuna temarena (*hauskor, joankor, iheskor, ...*), edo esperientzorearena (*ahalgor, bekaizkor, haserrekor, ...*) da, bai eta, batzuetan behintzat, instrumentuarena (*distirakor, kaltekor, ...*) ere; agentearena ezin izan daiteke, ordea (**gizon mintzakorra, *haur trufakorra, ...*).

5. Oinarriko aditzaren subjektuaz (psiko-aditzen subjektu datiboez ere) predikatzen da izenondoa, salbu *lerratu / irristatu / labaindu* aditzen kasuan, non DS lokatiboari baitagokio izenondoaren subjektua. Badirudi salbuespen lexikaltzat har daitekeela erabilera berezi hau, hartarik kanpo ez baitugu antzekorik aurkitzen (**bide erorkorra, *ibai itokorra, ...*).
6. Argumentu biko zenbait aditzek lexikoian ase baitezakete tema eginkizuna (Rizzi, 1986), argumentu bakarreko aditz gisa ager daitezke *kor*-en bidezko eratorbidea obratzerakoan. Horrela *adierazi, ekarri, eman, sinetsi* bezalako NOR-NORK aditzak eta *ahaztu, gaitzitu, urrikaldu* bezalako NOR-NORI aditz psikologikoak kausitzen ditugu *kor*-en bidez eratorri izenondoen oinarrian (*ekarkor, emankor, ahazkor, urrikalkor, ...*).
7. Zenbait euskalkitan aurreko jokabidea zabaltzen da alternantzia inakusatiboa duten aditzetara (*galdu, hil, ...*). Horrelakoetan asetzen den tema eginkizuna argumentu bizidun bati dagokio beti, izenondoaren subjektua halere agentea izan gabe: *asmo galkorrak* vs **guraso galkorrak, gaitz hilkorra* vs **gudari hilkorrak, ...* Kasu horietan bereziki kausi daiteke *kor* atzizkia *garri* atzizkiarekin lehian.

Bibliografia

- Añibarro; P. A. (19. mendearen hastapena] 2001. *Gueroco guero*, B. Urgellen edizio kritikoa, Euskaltzaindia, Bilbo.
- Artiagoitia, X. 1995. "Garri atzizkiaren izaera bikoitzaz: Zergatik den maitagarria bezain mingarria", *Anuario del Seminario de Filología Vasca* Julio de Urquijo, XXIX-2/3, 355-405.
- Azkarate, M. 1995. "Sobre los compuestos de tipo 'substantivo + sust/adj deverbal' en euskera", P. Goenaga (arg.) *De Grammatica Generativa*, ASJUren gehigarriak, 38, 39-50.
- Azkarate, M. & Gràcia, L. 1995. "Agentivity and modality in deverbal adjectives in Basque and Catalan", *Revista di Grammatica Generativa*, 20, 3-32.
- Azkue, R. M. 1905. *Diccionario vasco-español -francés*, argitalpen berria, La Gran Enciclopedia Vasca, 1969, Bilbao.
- Azkue, R. M. 1905. *Morfología Vasca*, argitalpen berria, 3 lib., La Gran Enciclopedia Vasca, 1969, Bilbao.
- Belleti, A. & Rizzi, L. 1988. "Psy-verbs and Theta Theory", *Natural Language and Linguistic Theory*, 6, 291-352.
- Euskaltzaindia, 2000. *Hiztegi batua*, *Euskera*, 45, 2. Bilbo.
- GCVA eta beste (Gràcia Solé L., Cabré Castellví M.T., Varela Ortega S., Azkarate Villar M.). 2000. Configuración morfológica y estructura argumental: léxico y diccionario, EHU-UPVren Argitalpen zerbitzua.
- Etcheberri, J. 1907. *Obras vascongadas del doctor labortano Joannes d'Etcheberri (1712)*, J. de Urquijoren argitalpena, P. Geuthner, Paris. Faksimileko argitalpena, *Lan osoa* izenburuaren pean, urterik gabe, Atlantica-reprise, Miarritze.
- Hualde, J. I. *Euskararen azentuerak*, ASJUren gehigarriak 42, Gipuzkoako Foru Aldundia eta Euskal herriko Unibertsitatea, Donostia-Bilbo.
- Lafitte, P. 1944. *Grammaire basque. Dialecte navarro-labourdin littéraire*. Bigarren argitalpenaren argitaldiaren faksimilea, 1978, Ikas eta Elkar, Baiona.

- OEH (*Orotariko Euskal Hiztegia – Diccionario General Vasco*). 1987- . L. Michelenaren izenaren pean Euskaltzaindiak argitaratua, 12 liburuki ateraiak orain arte. Desclées De Brouwer & Mensajero, Bilbo.
- OEHko testu corpusa, 2000. OEHaren moldatzeko baliatu den tradizioko testuetako hitz corpusa. Euskaltzaindiak egindako CD-ROMa. Bilbo.
- Ortiz de Urbina, J. 1989. *Parameters in the Grammar of Basque*, Foris, Dordrecht.
- Oyharçabal, B. 1989. "Izenordain espletiboak eta euskal aditzaren morfologia", P. Salaburu (arg.) *Sintaxi Teoria eta Euskara*, EHU-UPVeko Argitalpen zerbitzua.
- Pinker, S. 1999. *Words and rules*, Basic books, New York.
- Rizzi, G. 1986. "Null Objects in Italian and the Theory of pro", *Linguistics Inquiry*, 17-3, 501-557.
- Sarasola, I. 1996. *Euskal Hiztegia*, Kutxa Fundazioa, Donostia.
- Villasante, L. 1974. *Palabras vascas compuestas y derivadas*, Editorial Franciscana Aranzazu, Oñate.